

I-606.491

20.000

ТЕОФІЛЬ КОСТРУБА

+

ПРЕСВЯТА БОГОРОДИЦЯ ЦАРИЦЯ УКРАЇНИ

У 900-ЛІТТЯ ВІДДАННЯ В Ї ВИСОКУ
ОПІКУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
КНЯЗЕМ ЯРОСЛАВОМ МУДРИМ

ЛЬВІВ 1937

НАКЛАДОМ МАРІЙСЬКОГО Т-ВА МОЛОДІ

ТЕОФІЛЬ КОСТРУБА

ПРЕСВЯТА БОГОРОДИЦЯ ЦАРИЦЯ УКРАЇНИ

У 900-ЛІТТЯ ВІДДАННЯ В ЇЇ ВИСОКУ
ОПІКУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
КНЯЗЕМ ЯРОСЛАВОМ МУДРИМ

ЛЬВІВ 1937

НАКЛАДОМ МАРІЙСЬКОГО Т-ВА МОЛОДІ

Ч. 8795/К.

Позволяється печатати

Від гр.-кат. Митрополичого Ординаріату

Львів, дня 23 серпня 1937.

† *ІВАН*
Еп. пом.

I-606.491

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001017820811

Друкарня ОО. Василян у Жовкві

*На більшу честь і славу
Непорочно Зачатої Приснодіви МАРІЇ
Опікунки нашої
Цариці Неба і Землі
Чеснішої від Херувимів і славнішої від Серафимів
Пречистої Матери Спасителя нашого*

Автор

І. Культ Пресв. Богородиці у княжій Україні

Минає 900 літ від того памятного дня, коли Князь Ярослав Мудрий, син св. Володимира Великого, віддав під високу опіку Пресв. Богородиці цілий український нарід. Було це в 1037. році. Якраз перед роком (1036. р.) українські війська остаточно розгромили небезпечних печенігів, що нераз загрожували столичному Києву. Можна було подумати про віднову княжої столиці — й цього dokonав якраз у 1037. р. Князь Ярослав, не дармо названий Мудрим. Ось як описує цю подію наш найстарший літописець:

»В році 6545 (= 1037). Заснував¹⁾ Ярослав великий город Київ, що має золоті ворота; вибудував і церкву св. Софії, Премудрости Божої, митрополичу, а далі камяну церкву Благовіщення св. Богородиці на Золотих Воротах. А це тому вибудував премудрий Князь Ярослав (церкву) Благовіщення на воротах, щоби все була радість тому городові Благовіщенням Господнім і молитвою св. Богородиці й архангела Гавриїла...«

А найстарший український геніяльний проповідник, пізніший київський Митрополит, Іляріон, у своєму похвальному слові в честь св. Володимира Великого ось як зазначає основну думку Ярослава Мудрого:

»Дуже добрий свідок побожности твоєї²⁾ твій

¹⁾ себто розбудував, розширив.

²⁾ це зворот до пок. Кн. Володимира В.

син Юрій³⁾, що його Господь призначив на твого наступника в володінні. Він не порушив твоїх устав, але зміцнив їх, не зменшив засновин твоєї побожності, але ще збільшив, не псував, але причиняв. Чого ти не викінчив, — він викінчив, як Соломон Давидові, що в премудрості збудував святий і великий дім Божий, на освячення і прикрасу твого города; він прикрасив його всякими окрасами, золотом, сріблом, дорогим камінням і святими посудами, так що ця церква дивна і славна для всіх довколишніх країв: бо другої такої немає нігде на цілій півночі земній, від сходу до заходу. Славний же твій город Київ оточив величністю як вінком, а людей твоїх і город віддав (ув опіку) святій всеславній і скорій на поміч християнам св. Богородиці, що Її і церкву збудував на великих воротах на імя першого господського празника — св. Благовіщення, щоби те саме поздоровлення, що ангел дав Діві, було й цьому городові. Бо до Неї сказав: Радуйся, повна радости, Господь із Тобою; а до города: Радуйся, побожний городе, Господь із тобою!»

Так отже відбулося урочисте віддання в опіку Матери Божій столиці України й цілого народу — уже тому 900 літ. Від того часу — а навіть від іще давнішого — наш нарід як із одного боку віддає найглибшу, сердечну пошану Пречистій Діві, так із другого дізнає на собі Її постійної опіки. В отсій книжечці хочемо оглянути коротенько тих 9 століть під оглядом культу, пошани Пресв. Богородиці в Україні, а при цьому побачимо й Її опіку над нами в тім довгім часі.

* * *

---

³⁾ Юрій це дане при св. Хрещенні імя Кн. Ярославіві

Вже зараз по охрещенні України, Кн. Володимир В. приступив до будови великої катедральної церкви — і то в честь Пресв. Богородиці Успення. Це т. зв. Десятинна церква в Києві. Почав її будову Кн. Володимир коло 990 року; будували її, як подає літопис, грецькі майстри. Її прикрасив Володимир іконами — й між ними напевно головною була ікона Пресв. Богородиці. Літопис подає молитву Володимира по скінченні цієї церкви, а в ній він просить Бога вислухати кожного, хто молитиметься в новозбудованій церкві: »Як помолиться хто в цій церкві, вислухай молитву його й відпусти всі гріхи, задля молитов Пречистої Богородиці«, — так кінчилася та молитва. На дохід отсій церкві віддав Кн. Володимир десятину зі всіх своїх маєтків — і це дав на письмі настоятелю цієї церкви. А на празник Успення Пресв. Богородиці Володимир уряджував окремих празник, скликав убогих і гостив їх на княжій дворі, а потребуєчим давав ще й грошей зі скарбниці («от скотниць кунами»). Хто ж не міг прийти чи приїхати до княжого двора, тому посилав до дому, чого потребував. Крім празника Успення Володимир уряджував такі пири щонеділі. Десятинна церква — це найбільша церква княжої України. Там і похоронений Кн. Володимир і його Княгиня, грецька царівна Анна. На жаль, ця церква з часом знищилася й нині її немає.

Культ Пресв. Богородиці процвітав і в далекому Тмуторокані (нин. Кубанщина). Тамошній Князь Мстислав особливо був ним перейнятий; він у бою з касогами (черкесами) обітував вибудувати церкву в честь Матери Божої, як Вона допоможе йому. Він справді переміг касозького Князя Редю й вибудував у Тмуторокані церкву Пресв. Богородиці.

Та особливо підніс культ Пресв. Богородиці Кн. Ярослав Мудрий, як ми вже згадали на початку. Минуло не повних 50 літ від хрещення України — а вже культ Матери Спасителя так зміцнився й поширився, що Її признано Опіункою цілого краю й народу. Ярослав не лише заснував нову Благовіщенську церкву, але й подбав про відновлення й нове посвячення знищеної чи зневаженої Десятинної церкви (1039. р.). Правдоподібно в часі своїх походів на захід заснував Ярослав і церкву Пресв. Богородиці в Володимирі Вол. (згадується вона вже в 1044. р.), — якщо не походить вона ще з часів Володимира В., що дуже правдоподібно; там зложено тлінні останки братів св. Володимира, Ярополка й Олега.

Вже за часів Ярослава Мудрого існували в Україні монастирі, але найславнішим був монастир Печерський. Він повстав за Ярославового сина й наслідника, Кн. Ізяслава (1054—1078), що дарував одну з київських гір монахам, що жили там у копаних руками печерах. На цій горі збудували монахи монастир і церкву в честь Успення Пресв. Богородиці. З того часу Пресв. Богородиця особливо опікувалася цим монастирем; він став не лише найвизначнішим аж до наших часів між усіма українськими монастирями, але й особливим осередком поширювання культу Цариці Неба і Землі. В XIII. столітті повстала там збірка житій угодників печерських і побожних легенд під назвою «Патерик»; у ньому маємо численні легенди про заступництво Матери Божої і про Неї взагалі. Одна з цих легенд (про Шимона варяга) розказує, що Пречиста Діва сама з'явилася будівничим печерської церкви й передала їм ікону Успення для цієї церкви й мощі святих, що їх треба було заложити в цій церкві. Так само в чудесний спосіб

скликала Вона, оповідає далі Патерик, українських Єпископів із різних міст на посвячення Своєї церкви. Навіть у церкві вже витав достойних гостей хор ангелів. Ікона в печерській церкві скоро прославилася чудами — чи не перша взагалі в Україні: перед нею чи завдяки їй видужало багато хорих, вона хоронила монастир перед нападами, боронила невинних і т. д. Печерський монастир став також осередком іконописання, особливо ікон Пресв. Богородиці. В »Патерику« оповідається про маляра-монаха Алимпія, що йому нераз сама Божа Мати помагала викінчувати образи. В нього замовляли різні церкви ікони й із ними разом ширився культ Пречистої по цілій Україні, ба й виходив поза неї — не лише до країв підвладних Україні (як Московщина й Білорусь¹), але й до незалежної політично Польщі. Ще й досі бачимо в польських костелах багато ікон українського походження.

Церкви й монастирі в честь Пресв. Богородиці в княжій добі становлять більшу половину зі загального числа. Навіть далеко поза Україною і засягом її політичного впливу, де ступить нога українського монаха, там зараз появляється богородичний монастир. І так уже в XI. ст. українці мають свій монастир у честь Божої Матери на Афоні (т. зв. Теслів), а в XII. ст. в Єрусалимі⁴). З часів Святослава Ярославовича (1054—1076), чернігівського Князя, з 1060. року, походить чернігівський т. зв. єлецький монастир із чудотворною іконою. Цю ікону, як оповідає легенда, знайшов преп. Антоній Печерський підчас свого побуту в Чернігові. Він і заснував при допомозі Кн. Святослава єлецький монастир і вмістив там ікону. Мана-

⁴) М. Грушевський, Історія України-Руси, т. III, Львів, 1905, стор. 421.

стир у честь Пресв. Богородиці в Синевідську, що згадується вже в 1240. році, це один із найдавніших знаних галицьких монастирів. У самім Києві знаємо ще й другий монастир у честь Пресв. Богородиці на Клові з 1090-их років.

Також катедральні церкви переважно будували наші Князі в честь Пресв. Богородиці. Крім Десятинної так само в честь Матери Божої повстала в XII. ст. катедральна церква в Галичі, що її збудував найправдоподібніше таки Ярослав Осмомисл; цього року відкопано її фундаменти, що дорівнюють розмірами св. Софії київській, або навіть перевищують її. Так само Король Данило Романович у своїм улюбленім Холмі вибудував велику церкву в честь Пречистої Діви Марії хоч і не призначив її на катедральну церкву, бо такою була давніша св. Івана. Літописець називає холмську церкву Пресв. Богородиці величезною; Данило прикрасив її гарними іконами; знову ж до церкви св. Івана спровадив із Печерського монастиря м. ін. образ Пречистої Діви. В Володимирі Вол., як уже знаємо, була церква Пресв. Богородиці і то Успення; вона була катедральною. Тай у Львові одна з найстарших церков, знана на цілім світі зі своєї архітектурної краси — це Успенська богородична церква, звана також Волоською. Очевидно названі тут лише найважливіші церкви — а, як сказано, їх дуже багато було в княжій Україні.

Як із одного боку на пошану й честь для Божої Матери, так із другого на її особлившу опіку над Україною вказують численні чудотворні ікони Її в Україні⁵⁾. З княжих часів знаємо їх

⁵⁾ Дані про чудотворні ікони зачерпнуті в великій більшості з книги п. н. Богоматерь. Полное иллюстрированное описание Ея земной жизни и посвященныхъ Ея имени чудотворныхъ иконъ. Подъ редакціей Е. Поселянина. Спб. 1909.

досить багато, хоч напевно не всі збереглися, чи то не про всі маємо записки з тих часів. Сам Печерський монастир має їх кілька. Знаємо про згадану вже вище ікону Успення, з часів Антонія й Теодосія Печерських, що її принесли майстри греки. Крім неї в Печ. монастирі були й інші ікони, як от т. зв. свінська (від ріки Свіни), що її малював Алимпій — при ній відзискав зір Кн. Роман Брянський (пізніше, по 1228. р., перенесена до Брянська); нерукотворена печерська, прославлена 1085. р., як розказує легенда — сама намалювалася («Патерик»). Поза Печ. монастирем знаємо ще багато інших ікон. У київській св. Софії прославилася чудами ікона Пресв. Богородиці на запрестольній стіні (т. зв. Нерушима Стіна). З XII. ст. походить т. зв. Ігоревська ікона, що перед нею молився Кн. Ігор Ольгович, убитий 1147. р. (пізн. в Печ. монастирі). В Чернигові знана була згадана вище єлєцька чудотворна ікона, що згодом затратилася. В Любечі в Чернигівщині була чудотв. ікона з XI. ст. Знана була широко вище згадана вже ікона Преч. Діви холмська. Про неї писав холмський Єпископ 2. пол. XVII. ст., Яків Суша, й тоді вже записав поверх 600 чуд при ній. В пізніших часах, уже за Унії, її короновано трьома коронами, присланими Папою з Риму. В Преображенській монастирі в Новгороді Сіверському була т. зв. новодворська ікона, що її мав намалювати Петро Ратенський, галичанин, що був київським Митрополитом у XIV. ст. Особливо ще заслугоують на увагу й почитання дві ікони, сьогодні в польських руках. Одна нині знаходиться у львівських Домініканів, а дісталася їм, по старій традиції, від жінки Кн. Льва Даниловича, угорської княжни Констанції, в XIII. ст. Вона має назву «Побідна» або «Рожанцева» й коло неї сталося дуже багато

чуд. Вона й досі без перерви ділає, як до неї з вірою й надією прибігати. Так само старинна чудотворна ікона — сьогодні Ченстоховська, колись Белзька; в Белзі була вона до 1382. року й тоді вивіз її звідси Володислав Опольський до Ченстохови, де вона прославляється чудами. Її короновано в 1717. році. Очевидно, що це далеко не повний список; знаємо нпр. чудотворну звенигородську (к. Львова) ікону з XII. ст. й про інші, а багато не можемо означити коли вони намальовані, нпр. зарваницька.

На окрему увагу заслугує київська ікона Пресв. Богородиці, звана Пирогоща, від імени купця Пирогоща, що її приніс до України. Згадується вона в «Слові о полку Ігоревім» (1187). Князь Ігор після повороту з неволі, пишеться там, пішов спеціально поклонитися Матери Божій — подякувати за рятунок. Це вказує, що культ Преч. Діви поширився вже остільки, що навіть у дружинних кругах суворих вояків мав своїх гарячих прихильників⁶⁾.

Ця ікона вказує нам на ще один бік культу Пресв. Богородиці в старій Україні, а саме на її поміч у війні. Ми вже бачили, як Кн. Мстислав одержав перемогу заступством Божої Матери. Тому нераз звертаються до Неї по поміч, а за одержану перемогу дякують їй. Кн. Володимир Мономах пише в своїх споминах із життя, що перемогу над половцями одержав від Бога і Пресв. Богородиці; він написав і молитву до Цариці Неба і Землі. Звенигород у 1146. році, як пише літопис, від здобуття в облозі вирятував Бог і Пресв. Богородиця; звенигородці заспівали «кіріє елейсон» (Господи помилуй), хвалили Бога й Його Пречисту

⁶⁾ Др. В. Щурат, Честь Богородиці на Русі. Жовква, 1905, стор. 17-18.

Матір за рятунок. Той самий літопис подає й інші такі приміри. Вирушаючи в похід проти половців у 1103. році, наші Князі й їх військо молили Бога й склали обіти Богові й Його Пречистій Матері — й побили на голову половців, а самих лише половецьких Князів убили тоді 20. Так само в 1107. році за молитвами Пресв. Богородиці відперли половців. В 1111. році знову українські Князі вирушили в степи проти половців, уповаючи на Бога і на Пречисту Матір Його; Кн. Володимир Мономах, що то, як уже знаємо, навіть написав молитву до Преч. Діви, казав своїм священикам співати канон молебний до Пресв. Богородиці. Вислід був такий, що »за поміччю Божою, молитвами святої Богородиці й святих ангелів«, як пише літопис, так розгромлено половців, що слава розійшлася »по всіх далеких країнах, до Греків, Угрів, Ляхів, Чехів, аж доки й до Риму не дійшла«. 1147. року рятує Бог і Пресвята Богородиця від облоги город Глібль. Навіть у л и с т і Кн. Ізяслава Мстиславовича до брата, Кн. Ростислава з 1148. року, автор питається брата про здоровля, а при кінці пише, що Бог, свята Богородиця й сила Чесного Хреста довели його щасливо до Києва⁷⁾. Як у 1171. році половці напали на Київ і запалили його, також церкви, то Печерський монастир, хоч і запалений, зберігся за молитвами Пресв. Богородиці, як пише літопис.

За опіку й поміч дякували Божій Матері й віддавали їй спеціальний поклін; так Кн. Ізяслав Мстиславович, як вїхав до Києва в 1151. р., чи за згоду між Князями на слідуєчий рік, — або Кн. Данило Романович, як вернувся зі щасливого походу з Чехії, спеціально в холмській церкві дякував Богові й Пресв. Богородиці.

⁷⁾ Лист цей вписаний у Київський літопис під р. 1148.

Окремий вияв пошани для Божої Матери бачимо в обітах, що про них згадувано, а далі в тім, що на ікону Преч. Діви складала присягу — так як на хрест⁸⁾. Особливо урочисто покликався на Пресв. Богородицю Кн. Вячеслав Володимирович (Мономаха) в 1151. році: »і сказав Вячеслав, поглядаючи на св. Богородицю, що є над Золотими Воротами: Буде нас судити отця Пречиста Пані зі своїм Сином і Богом нашим у цьому віці й у майбутньому«, — так записав його слова літопис.

Звеличувано Преч. Діву й ув області штуки. Знаний загально прегарний апокриф⁹⁾ про »Ходження Богородиці по муках«. Цей твір релігійної поезії якщо взагалі не повстав ув Україні, то бодай дуже скоро прибрав питомо-українські риси, бо вже в перед-татарській добі (в XII. ст.). Оповідатся в ньому, що Мати Божа пішла оглянути пекольні муки грішників. Вона бачила їх, як мучаться, й Її материнське, повне любови й милосердя до людей серце боліло на цей вид. Тому вона вислухала просьбу тих нещасних грішників — і почала просити свого Сина, щоби влекшив їм їх тягар. Та повного визволення для них не було. Всежтаки — розказує апокриф — Мати Божа враз із ангелами, апостолами й святими упросила в Ісуса Христа полекшу від мук на час від Великого Четверга до Зіслання св. Духа, щоби вони, мучені душі, за Її заступництвом могли прославляти Пресвяту Тройцю. — Як бачимо, сам апокриф не є згідний в цілості з наукою Церкви (ніякої полекші в пекольних муках не може бути);

⁸⁾ Пор. Галицько-волинський Літопис, пер. Т. Коструба, т. I, Львів, 1936, стор. 58.

⁹⁾ Апокрифи — оповідання на теми св. Письма, але з подробицями незгідними або незваними зі св. Письма.

але він на так яркім примірі хотів показати велику любов Непостидної Заступниці християн і успішність Її молитов у Бога. Крім того Марія виступає тут як Цариця Неба, бо й ангели й усі святі разом із Нею, на Її бажання, благають у Бога того, що й Вона. В тім велика краса цієї правдивої перлини релігійної поезії.

Зі староукраїнської проповіді збереглася щасливо одна, присвячена терпінню Матери Божої під хрестом. Це проповідь Єпископа турівського (на Поліссі) Кирила (XII. ст.) на неділю мироносиць. Змальований тут яркими і щиропоетичними словами й образами біль і жаль Матери Ісусової — і цей твір цілком слушно названий найстаршою українською релігійною лірикою.

Про церкви й ікони була вже вище мова. Тут треба ще додати, що зображення Пресв. Богородиці були й на староукраїнських печатках; знайдено такі при розкопках Галича.

Як бачимо вже з цього коротенького огляду, наші предки в добі державної самостійности виявляли велику пошану й почесть для Преч. Діви, а в нагороду за те зазнавали Її високої опіки.

II. Богородичний культ у козацькій Україні

Мовби сполукою між староукраїнським культом Пресв. Богородиці й новішим, козацької доби й Гетьманщини, є такі чудотворні ікони, яких знаємо з XV—XVIII. ст. на всіх українських землях кількадесять. Деякі з них вяжуться зі знаминами особами чи родинами з нашої історії. Так нпр. стара елецька ікона в Чернигові десь була пропала й на її місце дано другу, що також прославилася чудами. Про цю нову ікону кажеться в записці з 1724. року, що її прикрасив козацький

полковник Григорій Квітка. В Чернигові знана ільїнська чудотворна ікона, в монастирі св. Іллі на Болдиній горі. Малював її монах Геннадій Константинович у 1658. році. Перед нею м. ін. прозріла після молитви Марія, дочка Леонтія Полуботка, а 1687. р. виздоровів чудесно обозний Василь Борковський. Згадувану старинну любецьку ікону опрацював П. Милорадович, муж Софії з Полуботків 1773. р. Знана загально іржавецька ікона, оспівана поетично Шевченком («Іржавець»), дорогоцінний клейнот запорозьких козаків; мальована вона в 1572. р., а запорожці принесли її до містечка Іржавця (Полтавщина). Перекопська ікона в м. Вирви (лохвицького пов., Полтавщина) спаслася враз із церквою в 1709. р. — шведи не ограбили церкви. В с. Горбанівці коло Полтави чудотворна ікона явилася в XVIII. ст. козакові Горбаневі. Ахтирська (Харківщина) особливо була шанована в Сх. Україні. Знайшов її український священник, о. Василь Данилів, у 1739. р. Цариця Єлисавета дала значну суму на збудування церкви для тієї ікони. Києво-братська ікона давніше була в Вишгороді київським. Явилася вона в пам'ятнім українсько-московським союзом у Переяславі році (1654). В часі руїни, в 1662. р., вишгородці не могли її інакше врятувати й пустили Дніпром плисти; вона й доплила до Подолу в Києві, тут її добули й вона була поміщена в братським монастирі. Широко знана й дуже славна почаївська ікона. 1559. року Митроп. Неофіт, їдучи з Царгорода, дарував її Анні Гойській, а вона в 1597. р. до почаївського Успенського монастиря. В 1675. році почаївська Богомати вирядувала свій город від турецької облоги. Відколи перейшла до уніятів (1721), то за 110 літ записано 539 чуд коло почаївської чудотворної ікони — а вписано далеко не

всі. Браїлівська (Поділля) ікона дарована до тамошнього монастиря в 1635. р. його засновником, Михайлом Кропивницьким. Треба тут згадати й люблинську ікону, що мала походити ще з часів св. Кирила й Методія; дарував її кн. Острозький. В Ніжині (Чернигівщина) знаходиться копія старинної корсунської ікони; намалював її Рафаїл Заборовський, пізніший київський Митрополит, іще як був Єпископом псковським. Зі згаданої вище новодворської ікони знято за дозволом чернигівського Архієпископа Лазара Барановича в 1687. р. копію й поміщено в жіночій монастирі в Камені, новозибківського пов. (Чернигівщина).

З історичного боку для нас особливо цікаві чотири ікони. Одна з них знаходилася в мужеській монастирі домницькій, недалеко м. Березни, в чернигівській єпархії. Вона явилася в 1696. році на поляні над берегом ріки Домниці. Гетьман Іван Мазепа вибудував на тому місці величаву церкву, помістивши й там, що мала три престоли, й мужеський монастир Різдва Богородиці. Обновив його гр. Ілля Безбородько. В 1771. році, як на нашій землі лютувала чума, обнесено цю ікону в процесії по місті — і чума настала. Друга зв'язана також із імям Гетьмана Мазепи широко славна ікона в Каплунівці (нед. Ахтирки, Харківщина). Явилася вона в 1689. р. о. Іванові Уманову. Цей священник, пізнавши в сні волю Пресв. Богородиці, купив від прохожих купців образок казанської Матері Божої й він скоро прославився чудами. Підчас шведсько-московської війни Цар Петро I. вивіз у 1709. р. отсю ікону з Каплунівки й забрав зі собою. Як шведи з Гетьманом Мазепою стали коло Каплунівки, хотіли шведські вояки запалити церкву, але вона не займилася. Король Карло XII. питався Гетьмана, чому церква не го-

рить, і дістав відповідь, що тому, бо в ній є чудотворна ікона. Шведський Король розпитував місцевих людей про ікону й довідався, що ікону вивезено. Тоді Гетьман Мазепа сказав: »Церкви й без ікони не могли спалити, а де вона буде сама, там прийдеться нам дуже зле«. Ці слова вказують на правовіря Івана Мазепи й є протестом проти поводження шведів у відношенні до українських святинь. Історію каплунівської ікони списано в Харкові в 1744. році на основі вісток самого о. Уманова.

З іншої сторони дуже цікава бахчисарайська або маріупільська ікона. Находилася вона в Успенському монастирі коло Маріуполя (себто Міста Марії), викуванім у скалі й тому дуже цікавим для історії церковного будівництва. Сам монастир — це дорогоцінна пам'ятка християнства на Криму. Шанували цей монастир і татари, тому, що там появилася Божа Мати, й називали його Майрім Анай, себто Мати Марія. Переказ приписує знайдення ікони пастухові місцевого Князя Михайла. Історичні сліди існування монастиря маємо найдавніші з XVI. ст. Як ув останній чвертці XVIII. ст., в 1779. р., греки з останнім готським і кефським Митрополитом Ігнатієм покинули Крим, татари оточували опікою скальний монастир хоч і без ікони, бо її забрали греки. Кримські хани, нпр. Ачігрей, молилися до Богоматери, йдучи в похід і давали жертви на монастир. Із прилученням Криму до Росії в 1783. р., бахчисарайська ікона вернула знову до скельного Успенського монастиря. На другій окраїні нашої Батьківщини, в Бесарабії, знана чудотворна ікона гербовецького монастиря, в околиці Кишинева, принесена туди 1790. року.

Деякі з ікон відзначаються давністю. Так нпр. догадуються, що володимир-волинська ікона даро-

вана до катедральної церкви в 1494. р. Єпископом Вассіяном при відновлюванні храму. Камянець-подільська, у вірмен, принесена по переказу з Криму 1380. р., 1672. р. перенесена для сховання від турків до львівської вірменської катедрі; потому знову вернула до Камянця. Старинною, хоч і без ближчого означення часу, є й зарваницька ікона в Галичині. Повстання монастиря в Зарваниці вповите переказами; один із них опрацював поетично Василь Щурат. Перед татарським нападом утікав із Києва чернець і спинився в утечі на місці, де пізніше повстала Зарваниця. Тут у сні побачив Матір Божу в окруженні ангелів із леліями в руках; Вона подала йому свій омофор і тим піднесла його. Пробудившись, чернець розглянувся по спокійнім лісі й ув однім місці побачив якесь мерехотливе світло. Підійшовши ближче побачив ікону Матери Божої з Дитятем. Він побудував на тім місці капличку, а з часом повстав там і монастир. Є й інші перекази. Чудотворна ікона в Пацлавській Кальварії в Галичині походить із 1409. року. Старинною має бути й улашковецька ікона в Чортківщині.

Закарпаття має також кілька чудотворних ікон, але найславніша з них, знана в цілій Європі ікона в с. Марія Повч, у північно-східнім куті Угорщини. В 1696. р. почала Мати Божа на іконі проливати сльози. Ікона прославилася чудами; її перенесли до Відня й помістили в катедрі св. Стефана, де вона й досі. Але в Марія Повч лишилася копія образу, що знову заливалася сльозами, й при ній діялися й діються чуда.

Плачучих ікон було багато на наших землях, нпр. теребовельська (нині в св. Юрі у Львові) й ін. Єп. Суша пише, що в Гребеннім коло Львова образ Преч. Діви плакав за кожний раз, як Україні

грозила небезпека від Польщі. Згадана вище ільїнсько-чернигівська ікона в 1662. році також плакала — як поясняє козацький літописець Величко, з жалю над горем нещасної України.

Інших чудотворних ікон ув Україні ще багато й число їх далеко переходить сотку. Тут названі лише такі, що тісніше зв'язані з минувиною нашої Батьківщини, а про деякі ще буде мова даліше. Та вже з цього бачимо, як тісно сплелася доля чудотворних ікон Пресв. Богородиці з долею нашого народу, скільки ласк дізнавав і дізнає наш нарід від своєї небесної Опікунки.

Це усвідомлювали собі українські письменники XVI--XVIII. століть і кілька з них спеціально посвячуються праці над звеличанням Преч. Діви Марії. Згадуваний уже стільки разів холмський Єпископ Яків Суша описав спеціально історію холмської чудотворної ікони. Львівську (домініканську) описав Домініканець Симон Окольський у кн. »Русь процвітаюча«; він хоч і поляк по національності, але вродився на Поділлі й був провінціалом Домініканів Галичини (чи т. зв. руської провінції). Українець Дмитро Тупталенко, пізн. Митроп. ростовський, славний автор великих Четьїх-Міней¹⁰⁾, підо впливом і за спонукою Архієп. Лазара Барановича описав чуда Пресв. Богородиці ільїнсько-чернигівської у праці »Руно орошене«. Чуда цієї ікони описав також Іван Максимович, наступник Барановича на архієпископській столиці в Чернігові. Максимович написав величезну епопею на поверх 600 сторін на тему молитви «Богородице Діво», де прославляє Небесну Царицю. Про чуда Пресв. Богородиці взагалі писав один із найвизнач-

---

¹⁰⁾ Четьї-Міней були це житія святих на кожний день у році, розложені по місяцях і днях.

ніших проповідників XVII. ст., професор і ректор київської Могиллянської Академії, Йоаникій Галятовський, спеціальну працю »Небо нове«. Тут зібрав він дуже численний матеріал. Проповіді в честь Преч. Діви писав київський ігумен Антін Радивилівський; його книжка має назву »Огородок Марії Богородиці«. Крім Максимовича прославляв віршами Преч. Діву й Кирило Транквіліон-Ставровецький, чернігівський архімандрит, у книжці »Перло многоцінне«. Як бачимо, всі твори в честь Марії вийшли від монахів. Вони гідно продовжали стару традицію Печерської Лаври, що, як ми вже знаємо, була осередком, що плекав і поширював культ Марії по всій Україні й поза її межі.

Очевидно, що це не все, що написано в честь Пресв. Марії в Україні в той час. В її честь писав і Лазар Баранович (»Найясніша неба і землі Цариця«), писали й інші письменники по змозі сили й талану. І так іще в першій половині XVII. століття Йоаникій Волкович, галичанин, видав у Львові пасійні вірші, де описує й плач Пресв. Богородиці над замученим Сином. З кінця XVII. ст. походить Успенська драма Дмитра Тупталенка Ростовського. Повстала вона, як загалом українська драма, підо впливом Заходу, зокрема ж єзуїтського театру. В драмі вияснюється старозавітну драбину Якова — що це Пресв. Богородиця, бо вона виводить грішників на небо. Після цього письменник описує успення Матери Божої, плач Церкви з того приводу, а врешті перенесення її на небо і прославлення там ангелами. Від часу свого успення Мати Божа заступається за грішниками. Драма змальовує судьбу такого грішника, що вже мав навіки пропасти, але що каювся, то за молитвами Преч. Діви доступив спасення. Драма кінчиться прославленням Пресвятої

Богородиці й просьбою до неї, щоби хоронила край від поганських (татарських) нападів цілком, як у княжій добі. Цю драму за її провідну думку-ідею можна вважати за поетичне прославлення Богородиці. Маємо ще й другу драму в честь Пресв. Богородиці, а саме »Архангелові віщання Марії« — про благовіщення.

Побіч драми повстає й релігійна поезія. В XVII-XVIII. століттях повстають ув Україні акафисти, між ними акафист Непорочному Зачаттю Преч. Діви, правдоподібно уніятського походження. В Києві вийшов друком у 1681. році »Молебен ко Пресвятой Богородици в нашествія варваров«, де благається Її заступства перед татарськими нападами — зновже так, як і в княжі часи. Відданий під опіку Цариці Неба і Землі нарід не хотів ані на одну хвилину, щоби Мати Божа не займалася, не опікувалася ним — і тому просить ув окремім молебні ще Її заступства. Особливо починають процвітати богородичні легенди в звязку з почитанням Матери Божої в Україні. З нагоди перенесення вишгородської чудотворної ікони до братського монастиря в Києві 1662 р. повстає вірша в церковнословянській мові з закликком до покійного Митрополита Могили, щоби прокинувся й спішив витати Божу Матір. Особливо багато віршів у честь чудотворних ікон Пресв. Богородиці появляється на західно-українських землях, серед українців-католиків. Зокрема великої чести дізнавала почаївська ікона й у її честь повстало багато легенд, зібраних у збірнику »Гора Почаївська«, що в XVIII. ст. вийшла кількома виданнями, а також багато віршів. Легенда й вірші чи пісні особливо радо спинялися на увільненні Почаєва від турецької облоги 1675. року, де наглядно показала поміч Небесної Опікунки. Складано пісні і в честь

інших чудотворних ікон, особливо галицьких. Пісня підкаменецькій Богородиці »Пречистая Діво, Мати Руського Краю« ще й до нині загально зна-на й часто співається. Багато ніжного чуття і сердешної любови до Пресв. Марії міститься в колядках і щедрівках, що повставали вже в християнським дусі, й випирали з успіхом останні залишки поганства на тім відтинку. Продовж XVIII. століття виходить кілька друкованих видань побожних пісень у честь Пресв. Богородиці з нагоди коронацій чудотворних ікон. Так між інш. у 1752. році в польській брошурі з піснями в честь підкаменецької Богородиці, виданій у Львові, поміщено й українську пісню »Пречистая Діво, Мати Руського Краю«. Звільна дійшло до того, що почаївські ОО. Василіяни видали велику збірку побожних пісень, загально знаний »Богогласник« почаївський у 1790. році. Містяться в ньому вірші у честь Бога, Богородиці, святих і покаянні. Всіх пісень у Богогласнику є 248; з них на 212 українських є 76 у честь Господа, 56 Пресв. Богородиці, 55 святим і 25 покаянних. Бачимо з того, як багата збірка богородичних пісень у Богогласнику. Богогласник був дуже поширений між католицькими українцями й мав кілька видань аж до 1886. року, а крім того з нього видавано ще коротші витяги. Почаївська василіянська друкарня видавала й інші збірники релігійних пісень.

Як Пресв. Богородиця й надалі хоронила своїх людей - українців від воєнного нещастя, як Вона й надалі відганяла поганські війська від Її підданих, то зрозуміла річ, що мусіло Її почитати й військо нової України, як почитало в старій. А що військом нової України була козаччина, то ясно, що пошана й культ Матери Божої мусіли особливо процвітати між запорозьким військом,

так низовим, як і городовим, на Січі й у Гетьманщині. Легендами богородичними вповите як повстання, так і руйнування Січі. Легенда розказує, що не було на Січі її організації, поки не зійшла на козаків ласка Пресв. Богородиці. Козаки жили собі, як нараз обновилася в них ікона. Під іконою вони й прочитали такий підпис: »Вам, запорожці, вам, славне низове військо, ця молитва написана. Як будете цю молитву знати, то не преже світа ні до кінця віку не буде вас ніякий вогонь брати. Заведіть, запорожці, у себе сорок тисяч чоловіка, держіть суди, вибирайте старших, тоді ви будете славні од нині й до віку«. Запорожці послухали тай вистроїли собі Січ, а в ній побудували деревяну церкву в честь Покрова Пресвятої Богородиці на Чортомлику, що підіймалася над січовими курінями. — Так говорить легенда. Але в дійсності збереглася ікона Пресв. Богородиці з часів Запоріжжя, що таки представляє Покров — лише пристосований до запорозького побуту. На липовій дошці намальована вгорі Преч. Діва зі св. Миколаєм і арх. Михаїлом по боках, держить у руках омофор. Внизу стоять запорожці чубаті, з виголеними головами, в контушах із зеленими поясами, в широких шараварах, у чоботах, у повній збруї. Між двома групками запорожців знамена й оружжя. Від уст переднього запорожця вгору до Пресв. Богородиці простягнена лента з написом-просьбою: »Молим, покрий нас честним Твоїм покровом і ізбави нас от всякого зла«. Над головою ж Преч. Діви написана її відповідь: »Ізбавлю і покрию люди моя«. Другу запорозьку ікону, іржавецьку, ми згадували вище.

Ця легенда, як і пошана для чудотворних ікон, особливо зміцнювалася, коли з одного боку запорожці затіснявали свої звязки з Межигорським

монастирем св. Спаса (від 2. пол. XVII. ст.), а з другого — самі запорожці досвідчали на собі опіки й охорони Божої Матери. В пізніших, друкованих виданнях печерського Патерика читаємо оповідання про чудесний рятунок запорожця Андрія Ляхути з морської бурі в 1629. р. за молитвами Пресв. Богородиці, а також багато інших даних того роду містить Патерик. Із-поза Патерика знаємо рятунок, що його дізнав гадяцький полковник Іван Черниш. Його якимось замотано до справи Кочубея й Іскри, що подали були донос на Гетьмана Мазепу й за те їх покарано. Його тримали закованого в кайдани в білоцерківській тюрмі. Він покладав свою надію лише на поміч Пресв. Богородиці. Його жінка тимчасом заливалася сльозами й молилася. Тоді зявилася їй у сні Мати Божа і сказала, що її чоловіка випустять на волю. І справді Черниша звільнено. З вдячності за те він справив срібну ризу на родинну ікону Пресвятої Богородиці, перед котрою молилася його жінка, а на памятку казав на краях ризи вирізьбити вірші про цю подію¹¹⁾.

Отже запорожці складали подяку Матери Божій у своїй церкві, як щасливо верталися з воєнного походу. Як вони після впадку Івана Мазепи мусли покинути Січ і перейти на турецький ґрунт, то взяли зі собою похідну богородичну церкву. Повернувши в 1734. році до України, запорожці зараз вибудували церкву Покрова на місці давньої Микитинської Січі. 1782. р. перезвано цю Січ на Никопіль; у Никополі й збереглася вище описана покровська ікона. Є переказ, що на останній кошовій Січі Кальнишевський молиться до Пресв.

¹¹⁾ М. Возняк, Історія україн. літератури, т. III. Львів, 1924, стор. 307-308.

Богородиці¹²⁾. В Нікополі збереглася ще й ікона Богоматери з Дитятем. Зруйновано січову церкву 1775., під час загальної руїни Січі. І знов легенда розказує, що Мати Божа в небі плакала за козаками...

В Гетьманщині тимчасом також процвітає культ Матери Божої. Маємо пісні чи вірші до Неї, де проситься опіки над Гетьманом (Іваном Мазепою):

Реєменту Малої Росії Ти буди правица,
Божія сила існої справи Твоя нам десница,
Іоанна нам гетьмана укріпи, Царице,
Вірне рядити, щасливе жити сподоби, Дівиче.

Або знову в іншій пісні проситься про відігнання ворогів:

Не дай бесурманом, татарским уланом
І поганським паном:
На християне нех не наступуют,
Отчизну нашу нех не отимуют.

Тут не можливо вичисляти ні монастирів ні церков, заснованих у честь Матери Божої українськими Гетьманами, чи іншими достойниками. Дещо з того вчислено на початку цього розділу. Не можливо вчислити й усіх чудотворних ікон. Всежтаки щодо ікон, то можемо назвати, крім вище наведених, іще такі:

1) Поза Галичиною: Сокольська ікона, сокольського Преображенського монастиря над Ворсклою, ушкоджена в 1731. р. від нападу татар; Межецька к. Кисва, явилася 1492. р.; с. Малижина, богодухівського пов., Харківщина, — найд. около 1770. р.; м. Мглина (Чернигівщина), знайд. 1662; Ченстоховська в с. Писарівці, староконстантинівського пов. (Волинь), принесена в 1. пол. XVIII. ст. одним селянином; у с. Краснім, конотопського

¹²⁾ В. Щурат, Честь Богородиці, стор. 39.

пов., (Чернигівщина): с. Верхня Сироватка к. м. Суми (Харківщина), була вже в XVII. ст., — копія Ченстоховської; Ченстоховська, в Тиврові, винницького пов. куплена 1739; с. Бежевка, житомирського пов. (Поділля), явилася 1645; києво-печерська, Богородиця з особами коло Неї (з предстоящими); с. Ріпки, к. Чернигова, 1740. перенесена до чернигівської Борисо-Глібської церкви; с. Решнівки, кремянецького пов. (Волинь), прославилася чудом уже 1650. р.; с. Пряжева, коло Житомира, XVII-XVIII. ст.; с. Баликінь, стародубського пов. (Чернигівщина), явилася 1711. р.; дубовицька знайдена пастухом на березі р. Рети в пол. XVI. ст., дуже подібна до ченстоховської, перенесена до с. Дубовичі (Чернигівщина); Грубешівська чеснхрестна, 1786. р. австрійці забрали прикраси; с. Онишківці, дубенського пов. (Волинь), у каплиці 2 км. від села, мальована в 1825. р.; друга там же, копія єрусалимської, 1670. р. збудовано для неї новий храм після спалення старого татарами; третя там же, Преч. Діва як дитина, попирає змія; озерянська, мб. із Галичини, в Преображ. монастирі курязькім, 10 км. від Харкова, явилася в XVI. ст.; м. Бар на Поділлі; с. Мятин, дубенського пов., (Волинь), мальована 1746. р. (є місцевий літопис); с. Касперівка, ольбіопільського пов., переносять до Одеси, приніс якийсь серб зі Семигороду в к. XVI. ст.; корсунська (копія) в с. Шпилівці, сумського пов. (Харківщина); с. Мохнатина, чернигівського пов., прославилася 1691. р.; києво-печерська »Всіх скорбящих радість«; такаж київська Стрітенська, до р. 1795. на львівських воротах; »Знаменіє« в с. Хрущовій-Никитівці, богодухівського пов. (Харківщина); »Спасителька потапаючих« у с. Лінків, к. Новгороду Сів. (Чернигівщина); бердичівська кармелітська, коронована Папою Пі-

єм IX., була в православних, по переказу явилася козакові Тишкові; дубенська, власність Острозьких, XVI. ст., пожертвована Константином Острозьким до заснованого його коштом монастиря; заєцька, в муж. монастирі св. Івана Милостивого, 20 км. від Кремянця; с. Суха Калигорка, звенигородського пов., (Київщина), прославилася в поч. XVIII. ст.; с. Колесець, староконстантинівського пов. (Волинь); с. Кривоградка, заславського пов. (Волинь); лагодинська, в Покровськiм жiн. монастирi, к. Прилук (Полтавщина); с. Мишкова, стародубського пов. (Чернигiвщина); подiльська в Житомирi; м-ка Ревуцьке (Херсонщина), прославилася 1848. року; шкаплiрна, в Рождественсько-богородичнiм монастирi в Городищi, заславського пов. (Волинь); с. Шмирки, староконстантинівського пов. (Волинь).

2) Г а л и ч и н а: гошiвська, в василiянськiм монастирi вiд 1737. року, »столиця Царицi Карпат«; крехiвська; верхратська, прославилася 1682. р.; самбiрська прослав. 1727. р.; кристинопiльська; плiснесько-пiдгорецька, плакала 1692. р.; погонецька; тернопiльська, плакала 1730. р.; бережанська, перенесена до церкви 1831. р.; бориницька (с. Бориничi); в Борисовi, пов. Бiбрка; в Буцневi к. Тернополя, прославилася 1737. р.; в Городку при устiу Серета до Днiстра, плакала 1777. р.; в Голоску к. Львова, затвердив Кардинал Михайло Левицький; в Далешевi к. Городенки; в Жидачевi; в Лiсках, пов. Сокаль; в Лучинцях, пов. Рогатин, 1860. р. обновилася; в Рогiзнi, пов. Самбiр; в Черниховi над Серетом, к. Тернополя; в Камянцi Струмиловi; у Краснопуцi, спроваджена 1934. р.

3) З а к а р п а т т я: Хуст-Боронява i Мукачево.

Очевидно, це ще не всi чудотворнi iкони Пресв. Богородицi серед нашого народу, бо є ще незгадуванi тут, головно кiлькадесят таких, що за-

знають місцевої почеси, а крім того багато по латинських костелах. Яка ж обильність ласк! На правду Цариця Небесна опікується нашим краєм і народом.

Та ні стара, княжа Україна, ні козацька й гетьманська не знали окремої форми почитання Пречистої Марії, а знав її лише католицький Захід. Зокрема займався й опікувався цим родом богородичного культу Чин Товариства Ісусового, що повстав на Заході в XVI. ст. у стислій лучності з Апостольською Столицею в Римі. Ця форма культу — це Марійські Дружини, твір чисто-католицького духа, що найкраще оживляє Марійський культ. На нашій ґрунті займалися й займаються дружинним рухом ОО. Василіяни. Підчас, коли всі вчислені вище способи віддавання чести Пресв. Богородиці як Матери Божій всетаки обмежуються більше до зовнішних виявів, до зверхного богослуження, то Марійські Дружини вимагають жертви з цілої людини, з її серця й цілої душі. Непорочно Зачата Марія може мати лише таких дружинників, які хочуть Їй уподібнитися: чистим серцем і повним відданням Божій волі. Тому Марійські Дружини є достойним Марії виявом культу Їй належного. Вони є серцем і душею Марійського культу, без них він не повний. Щойно Марійські Дружини доповнюють і усовершеншують наше почитання Непорочно Зачатої Діви Марії. Пригляньмося отже ближче дружинному рухові на українських землях.

III. Марійські Дружини XVII-XX. ст. на українських землях

Основником перших Марійських Дружин при василіянських школах був Митрополит Йосиф

Велямин-Рутський († 1637). Вже як Митрополит він вписався до краківської Марійської Дружини, що була там при школі ОО. Єзуїтів. Вже того самого року він дістав папську грамоту з дозволом засновувати українські Марійські Дружини при василіянських школах і цілком певно їх засновував, хоч досі ще й не маємо про те ближчих вказівок. Щойно з XVIII. ст. маємо джерельні вказівки про Марійські Дружини при василіянських школах. Досить точні вказівки маємо на Марійську Дружину при школі в Бучачі. Засновано її там 1757. р., а проіснувала вона аж до замкнення бучацької гімназії Василіян у 1893 р. Вона отже виявила велику животність і діяльність за цілий час свого існування. Число членів вагалось між 38 а 100. Тодішня їх зовнішня діяльність виявлялася в участі в богослуженні в цілі його прикраси — чи то співом, чи виходженням на церкву зі свічками. 1758. року Папа Венедикт XIV. поблагословив цю Дружину й надав повний відпуст її членам. В літописі Дружини згадано, що бучацька Дружина особливо врочисто обходила свято Непорочного Зачаття ПДМ. В навечеря й у сам день празника відбувався величавий процесійний похід дружинників із образом Матери Божої довкруги монастирської церкви й монастирської гори. Дружинники йшли парами й у руках держали горіючі свічки. Один дружинник виголошував промову в честь Пресв. Богородиці. Пізніше Дружина обходила врочисто свято Покрова. В навечеря празника правилася Литія, потому Акафист до Пресв. Богородиці при сильнім освітленні образу. Всі дружинники й усі учні підчас богослужень мусіли бути присутні. Вони виходили зі свічками в руках, убрані в цвіті, на середину церкви й це підносило величавість богослужень. 1854. року

бучацька Дружина знов повернула до святкування як вибраного свята Непорочного Зачаття. Про інші дружини знаємо, що були в Любарі, Острозі й Володимирі Вол. Про володимирську Дружину висловлюється візитатор (1782. р.), що в ній яко духовні вправи були сходи́ни, розмови й катехизм. В Овручі засновано Марійську Дружину в 1784. році. Ця Дружина відбувала сходи́ни, відвідувано хорих; на зборах провідники говорили головно по-латині. Також маємо вістку про Дружину в Кам'янці Подільській з кінця XVIII. ст. (1795). Жировицька шкільна Марійська Дружина видала була книжечку, де була студійка про Акафист Пресв. Богородиці і сам Акафист по-латині.

Як бачимо, Марійські Дружини організував Василіянський Чин. Не диво отже, що при його світлім стані (м. б. до початків XIX. ст.) добре розвивалися й Марійські Дружини, а з його занепадом і вони занепадали. Щойно відновлений Василіянський Чин, завдяки реформі, започаткованій у 1882. році, взявся з новим запалом до праці — очевидно при ревній допомозі світського духовенства. Визначнішим організатором Марійських Дружин під кінець XIX. ст. був о. Ісидор Дольницький. Сьогодні існують у Галицькій Провінції 252 діяльні Марійські Організації із числом поперх 20.000 членів і членок. Провідником Марійських Організацій цілої нашої церковної провінції є о. Іриней Назарко ЧСВВ.

Марійське Товариство, з осідком у Львові, провадить також видавничу діяльність: побіч «Вістника Марійських Товариств», поважного урядового й наукового журналу, видає «Наш Приятель», місячник для молоді, й приступні книжечки — переважно красного письменства в католицькій душі.

Від часу до часу видає й інші, поважніші твори, переважно з методики й праці дружинників над собою. Незалежно від Марійського Товариства виходить журнал «Лицарство Пресв. Богородиці» під редакцією о. дра Осипа Кладочного.

Для поширення культу Пресв. Богородиці в великій мірі працює Василянський Чин. Так своєю душпастирською й богослужбовою діяльністю (нагляд над Марійськими Дружинами різних станів, урочистими богослужбовими в честь Пресв. Богородиці, зокрема масовими, проповідями й реколекціями), як живою й дуже пожиточною видавничою діяльністю, причиняються ОО. Василяни до поширення й поглиблення культу Божої Матері серед українського народу. Тут засяг їх діяльності не обмежується лише до Галицької церковної Провінції, але сягає на Закарпаття, де є кілька дуже діяльних монастирів і своє окреме видавництво в Ужгороді (галицьке Видавництво ЧСВВ. міститься в Жовкві), й до Америки — північної й південної. Василяни видали багато поважних книжок, більших і менших, що мають на меті поширити й поглибити культ Марії Діви в нашій народі — так оригінальних, як і перекладних; до тієї цілі змагає й періодичний місячник «Місіонар» і щорічний «Календар Місіонаря». Взагалі без праці відновленого Василянського Чину не можна й подумати собі глибшого культу Матері Божої в нас.

Щож сказати про ласки, що їх посилає Пресв. Богородиця тим, що Її люблять? Мені здається, що вчислити їх неможливо, такі вони щедрі і всесторонні. Та мабуть найбільшою ласкою Її для нас є поглиблення духа правдивої Христової Церкви серед українців, поміч Її у праці над досконаленням себе Її любимців. Чи це будуть монахи

або монахині, Марійські Дружинники, чи Сестри Служебниці ПДМ. зі своїми приютами й харитативною діяльністю (нпр. догляд над недужими) — всі вони дізнають окремої помочі за її молитвами. Бож Вона та, що по вірі наших предків пекольні муки злагіднити може, що не допускає грішного до погуби, але матірною своєю рукою провадить через бурі життя його до тихої пристані свого Сина.

Треба згадати, що під покровом Пресв. Богородиці існує Архібратство МБ. Неустаючої Помочі в Станиславові в ОО. Редемптористів, що має право *Primaе Primariae* (Першого і Зверхного) над усіми Братствами, що будуть засновані на українських землях у межах Польщі. На це станиславівське Архібратство має спеціальну грамоту св. Вітця Папи Пія XI. з 1932. року.

Всі отсі ласки, що спливають на наш нещасний нині нарід дають доказ і запоруку, що Пречиста Мати Спасителя нашого і після 900 років споглядає на нас ласкаво, як і колись, як через цілі століття нашої недолі. Вони дають нам запоруку, що любов Пресвятої Марії, Опікунки нашої, виведе й наш нарід зі сьогоднішнього нещастя й дасть йому кращу долю. Лише з вірою й любов'ю молимся до Неї, як молилися й наші предки цілі століття:

Не маємо іншої помочі, не маємо іншої надії крім Тебе, Пречиста Діво! Ти нам поможи, на Тебе надіємся і Тобою хвалимося: бо ми Твої слуги — не дай, не дай, щоб ми мали завстидатися!

IV. Закінчення: Під знаком ювілеїв

Недавно, в 1931. році, ми відсвяткували велику врочистість: 1500-ліття Ефезького Собору, що

відкинув фалшиву науку про гідність Матери Ісусової й твердо проголосив світові апостольську науку: Марія, Мати Ісусова — це правдива Богородиця, бо родила як людину Предвічне Слово Боже, Сина Божого. Цього року сходиться кілька річниць, що особливо підносять думки до Цариці Неба і Землі. Це передусім 900-ліття віддання українського народу під опіку Пресв. Богородиці. Друге — це 200-ліття славної гошівської чудотворної ікони Богоматери. Третє — 300-ліття смерті Рутського, першого організатора Марійських Дружин. Потрійний ювілей Богородиці, річниця потрійного Її тріюмфу! Тому на правду гідний час, щоби збудити в серці своєму ще більшу, як досі, любов до Непорочно Зачатої Матери Бога нашого, скріпити ще Марійський культ, поширити й поглибити працю Марійських Дружин, щоби на правду цей потрійний ювілей залишився тривкою памячкою в нашій духовій і релігійній культурі. Академією серць і душ відданих Марії привитати треба цей ювілей, не лише Академією слів і хвилюючого підйому. Бо життя тверде, а шлях тернистий. Гарту духа треба, сильної праці і ще більшої любові. Просім же Її — а для Неї нічого немає неможливого, все на добро наше висєднає нам у свого Сина:

Щоби на нашій землі більше й більше прославлялася Непорочно Зачата Мати Ісуса Христа!

Важніша література

П. Миколів, Культ Пресвятої Диви Марії на Русі. »Католицкий Вхід«, І. Львів-Жовква 1904, стор. 183-202.

Д-р В. Шурат, Честь Богородиці на Русі. Жовква 1905.

Його ж, Марійський культ на українських землях давньої польської держави. Львів 1910.

Його ж, Почитанє Матери Божої в Запорозькій Січі. »Християнський Календар Місіонаря на р. 1910«. Х. Жовква 1909. 61-69.

Богоматерь. Полное иллюстрированное описание Ея земной жизни и посвященныхъ Ея имени чудотворныхъ иконъ. Подъ редакціей *Е. Поселянина*. Спб. Безплатное приложение къ журналу »Русскій Паломникъ« за 1909 г.)*

Софія Снеесоревъ, Земная жизнь Пресв. Богородицы и описание Святыхъ чуд. ея иконъ. С.-Петербургъ 1892.

о. А. Мельник, Мати Марія — Матінка наша. Рогатин 1926.

Д-р В. Пашницький, Культ Пр. Диви Марії на укр. землях. »Добрий Пастир«. VI. Станиславів 1936, ч. 2-3, стор. 155-160.

о. д-р П. Крипякевич, Причинок до історії почитання Матери Божої на Русі (звіт із реферату...). »Нива«, 1904, ч. 17, стор. 435-443.

Його ж, O czci Najświętszej Maryi Panny na Rusi. »Księga Pamiątkowa Maryańska«. II. 2. Lwów-Warszawa-Kraków 1905. 187-224.

---

*) За позичення цієї рідкої книжки складаю щиро подяку ВП. П. Професорові Іванові Шендрикові. Вважаю своїм милим обов'язком на цьому місці подякувати щиро Впр. о. Романові Луканеві ЧСВВ., що як завжди, так і тепер був ласкавий уділити мені до використання свою збірку матеріалів, друкованих і рукописних.

о. Р. Лукань ЧСВВ., Марійські Дружини на українських землях у XVII-XIX стол. «Вістник Марійських Товариств», ч. 2. Львів 1936, стор. 9-20

Його ж, Перші українські Марійські Дружини. Там само, ч. 4. Львів 1937, стор. 19-23.

Його ж, Двісті - ліття гошівської Богородиці 1737-1937. Там само, стор. 20-27.

Його ж, Ясна Гора в Гошеві (історична монографія в рукописі).

о. Д. Богун ЧСВВ., Чудотворні ікони Матері Божої на Україні. «Календар Місіонаря» на 1937. р., стор. 30-48.

о. О. Козаневич ЧСВВ., Памятка зь «Яснои Горы» въ Гошовѣ. Жовква 1897, 1904 і 1906.

о. М. Марисюк ЧСВВ., Ясна Гора в Гошеві. Жовква 1937.

Т. Коструба, Чудотворна ікона пізніше «Ченстоховська» у творі Домініканця Симона Окольського п з. «Русь процвітаюча». «Нова Зоря». XI. Львів 1936, ч. 2.

А. М. Заикина, Каплуновка. Из воспоминаний... С предсловіем В. М. Заикина. Львів 1936.

W. Bruchnalski, Bibliografia Maryologii Polskiej od wynalezienia sztuki drukarskiej do 1902 г. «Księga Pamiątkowa Maryańska» II. 1. Lwów-Warszawa-Kraków 1905. 1-287.

В. Біднов, Січовий архимандрит Володимир Сокальський в народній пам'яті та освітленні історичних джерел. «Записки Наук. Т-ва ім. Шевченка», т. 147 (1927), стор. 81-102.

8057/37